

2014–2020 METŲ EUROPOS SAJUNGOS FONDŲ INVESTICIJŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS 2015 METŲ ĮGYVENDINIMO ATASKAITOS SANTRAUKA

Įgyvendindamos Europos Sąjungos (toliau – ES) investicijų veiksmų programas, ES šalys narės iki kiekvienų metų gegužės 30 d. privalo pateikti Europos Komisijai metines veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitas. Kasmet teikiamose ataskaitose apžvelgiama veiksmų programos įgyvendinimo pažanga atsižvelgiant į pagrindinius finansinių ir fizinių rodiklių pasiekimus, įgyvendinimo aplinkybių pokyčius, taip pat analizuojama pasiektų rezultatų nauda visuomenės poreikiams bei šalies ūkio plėtrai.

Lietuvos pirmoji Europos Komisijai teikiama 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos (toliau – veiksmų programa) metinė ataskaita apima laikotarpį nuo veiksmų programos patvirtinimo, t.y., 2014 m. rugsėjo 8 d., iki 2015 m. pabaigos.

2014–2020 m. Lietuvai yra trečiasis finansinis periodas

Pagrindinės 2014–2020 m. ES investicijų kryptys Lietuvoje – inovacijų, mokslo tyrimų, technologinės plėtros skatinimas, verslo konkurencingumas, švietimas, užimtumas ir skurdo mažinimas, ekonominė infrastruktūra, energijos vartojimo efektyvumas.

2014–2020 m. laikotarpiu didelis dėmesys skiriamas į aukštą pridėtinę vertę orientuotai ekonomikai. Lėšos koncentruojamos tose srityse, kurios gali užtikrinti ilgalaikį ir tvarų ekonomikos augimą ir jos konkurencingumą. Apie 10 proc. ES fondų lėšų planuojama skirti mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimui, apie 8 proc. – smulkaus ir vidutinio verslo skatinimui. Tikimasi, kad šios investicijos prisidės prie sąlygų vietinių ir užsienio investicijų pritraukimui pagerinimo, didins verslo konkurencingumą ir sudarys prielaidas spartesniam ekonomikos augimui. Taip pat labai svarbios investicijos į energetinio efektyvumo bei atsinaujinančios energetikos sritis, kurioms numatoma skirti 14,5 proc. 2014–2020 m. ES fondų lėšų. Informacinės visuomenės skatinimui numatoma skirti 3,6 proc. lėšų. Iš Europos socialinio fondo šiuo laikotarpiu numatomos didesnės nei 2007–2013 m. investicijos – jos orientuotos į švietimą, gyventojų gebėjimų darbo rinkoje, žmogiškųjų išteklių potencialo didinimą, socialinės atskirties mažinimą – bendrai šioms sritims numatoma skirti 28,8 proc. 2014–2020 m. ES fondų lėšų.

Iš viso pagal veiksmų programą Lietuvai suplanuota 6,709 mlrd. eurų, iš kurių 3,501 mlrd. eurų iš Europos regioninės plėtros fondo, 2,049 mlrd. eurų – iš Sanglaudos fondo, 1,127 mlrd. eurų – iš Europos socialinio fondo, dar 31,8 mln. eurų numatyta pagal Jaunimo užimtumo iniciatyvą.

Kokybiškos investicijos reikalauja kruopštaus pasirengimo

Siekiant kokybiško ES lėšų investavimo, 2014–2020 m. laikotarpio pradžioje daugiausia dėmesio skirta strateginių dokumentų rengimui, nuosekliam investicijų planavimui, valdymo ir kontrolės sistemos rengimui, supaprastinimų ir alternatyvų analizės diegimui.

2014 m. pabaigoje patvirtintas 2014–2020 metų valstybės projektų atrankos laikinosios tvarkos aprašas, pagal kurį buvo pradėti įgyvendinti pirmieji strateginiai ir visus parengtumo reikalavimus atitinkantys projektai vandentvarkos, kelių ir geležinkelių, užimtumo didinimo ir

socialinės įtraukties srityse. Pradėti vykdyti tokie projektai kaip ilgalaikių ir nekvalifikuotų bedarbių bei neįgaliųjų užimtumo rėmimo, ar kelio Kaunas-Zarasai-Daugpilis rekonstrukcijos.

Europos Komisijai patvirtinus veiksmų programą, didžiausias dėmesys buvo skirtas išankstinių (ex ante) sąlygų, susijusių su pagrindinių strategijų rengimu, įgyvendinimui ir kitų nacionalinių strateginių dokumentų, reikalingų pradėti 2014–2020 metų ES fondų investicijas, rengimui arba peržiūrai. Visos ex ante sąlygos baigtos įgyvendinti iki 2015 m. birželio 17 d.

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo baigti svarbiausi ES fondų planavimo procesai. Iki 2015 m. pabaigos ES investicijas administruojančios institucijos patvirtino 231 veiksmų programos priemonę, kurioms įgyvendinti skirta daugiau kaip 6,6 mlrd. eurų arba 99 procentai visai veiksmų programai skirtų ES fondų lėšų. Patvirtintoms priemonėms institucijos aktyviai rengė ir derino projektų finansavimo sąlygų aprašus, kvietimų teikti paraiškas dokumentus, taip pat tvirtino planuojamų įgyvendinti valstybės ir regionų projektų sąrašus. Nuo veiksmų programos įgyvendinimo pradžios iki 2015 m. pabaigos paskelbta kvietimų arba valstybės ir regionų projektų sąrašų už 919 mln. eurų arba 17 proc. visai veiksmų programai skirtų ES fondų lėšų.

Siekiant užtikrinti efektyvų ir skaidrų ES fondų investicijų valdymą, yra kuriama valdymo ir kontrolės sistema Lietuvoje. 2014 m. buvo parengti pagrindiniai nacionaliniai teisės aktai, kuriuose nustatyta valdymo ir kontrolės sistemos institucijų, dalyvaujančių įgyvendinant veiksmų programą, atsakomybė ir funkcijos, bei veiksmų programos administravimo ir finansavimo tvarka, o 2015 m. buvo vertinama institucijų vidaus sistemų atitiktis teisės aktuose nustatytiems reikalavimams.

Veiksmų programos įgyvendinimo pažanga

Projektų įgyvendinimui iki 2015 m. pabaigos paskirstyta 558 mln. eurų arba 8 proc. ES fondų lėšų, o bendra įgyvendinimų projektų vertė siekė daugiau kaip 909 mln. eurų. Iš jų daugiausiai projektų pradėta vykdyti aplinkosaugos, susisiekimo, socialinės apsaugos, švietimo ir mokslo, energetinio efektyvumo bei verslo srityse. Už atliktas investicijas, per ataskaitinį laikotarpį, projektų vykdytojams jau išmokėta 342 mln. eurų arba 5 proc. visų 2014–2020 m. ES fondų lėšų.

Paminėtini šie per ataskaitinį laikotarpį pasiekti rezultatai:

- ✓ 439 įmonės gavo subsidijas gamybinėms investicijoms;
- ✓ investuojant į užimtumo didinimą veiklose dalyvavo 8170 bedarbiai, iš kurių 1278 – ilgalaikiai bedarbiai, 2426 vyresni nei 54 metų amžiaus asmenys;
- ✓ 1608 namų ūkiai po renovacijos priskirti geresnei energijos vartojimo efektyvumo klasei,
- ✓ Išaugo verslumo lygis – iki 53,48 padidėjo verslu užsiimančių įmonių ir fizinių asmenų, tenkančių 1000 gyventojų, skaičius (Eurostat duomenys už 2013 m.),
- ✓ 44 proc. gyventojų naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis,
- ✓ 64,13 proc. komunalinių atliekų šalinama sąvartynuose (Eurostat duomenys už 2013 m.),
- ✓ Vandens tiekimo paslaugos prieinamos 75,9 proc. gyventojų.

Ypatingas dėmesys skirtas Jaunimo užimtumo iniciatyvos įgyvendinimui

Jaunimo užimtumo iniciatyva (JUI) – tai nauja ir specifinius reikalavimus turinti EK iniciatyva, kuria siekiama į darbo rinką integruoti nedirbantį, nesimokantį ir mokymuose nedalyvaujantį jaunimą.

Iki ataskaitinio laikotarpio pabaigos užbaigtas priemonės planavimas ir 2015 m. pasirašytos dvi pagrindinės JUI įgyvendinimą užtikrinančios projektų įgyvendinimo sutartys. Pagal jas Lietuvos darbo birža kartu su partneriais visoje Lietuvos teritorijoje turi dirbti su kiekvienu tikslinės grupės jaunuoliu pagal individualų planą, sudarytą atsižvelgiant į jo poreikius, išsilavinimą, darbinę patirtį ir karjeros planus.

Nuo dotacijų iki finansinių priemonių

Įgyvendinant veiksmų programą didelis dėmesys skiriamas finansinių priemonių įgyvendinimui kaip tvariam ir efektyviam ES fondų investavimo būdai. Lyginant su praėjusiu finansiniu laikotarpiu, 2014–2020 m. finansinėms priemonėms numatyta didesnė lėšų dalis bei platesnis sričių ratas, kuriam yra taikomi finansiniai instrumentai.

Iki 2015 m. pabaigos įsteigti keturi grįžtančių lėšų fondai:

1. „Verslumo skatinimo fondui“ skirta 24,5 mln. eurų Europos socialinio fondo lėšų. Jis palankesnėmis nei rinkoje sąlygomis teiks lengvatines paskolas pradedantiems verslą, ypač susiduriantiems su sunkumais darbo rinkoje, ar jį plečiantiems;

2. „Jessica II fondų fondui“ skirta 150 mln. eurų Europos regioninės plėtros fondo lėšų. Fondas teiks paskolas daugiabučių namų atnaujinimui (modernizavimui) siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą;

3. Daugiabučių namų modernizavimo fondui skirta 74 mln. eurų Europos regioninės plėtros fondo lėšų, iš kurių bus teikiamos paskolos daugiabučių namų atnaujinimui (modernizavimui) siekiant didinti energijos vartojimo efektyvumą;

4. Energijos efektyvumo fondui, finansuojamam iš Europos regioninės plėtros fondo, skirta 80 mln. eurų. Iš šio fondo bus teikiamos garantijos miestų gatvių apšvietimui modernizuoti didinant energijos vartojimo efektyvumą bei paskolos valstybei nuosavybės teise priklausantiems šildomiems ir (arba) vėsinamiems viešiesiems pastatams atnaujinti, didinant jų energijos vartojimo efektyvumą.

Siekiant nustatyti sritis, kurių finansavimui galėtų būti taikomos finansinės priemonės, buvo atlikta eilė išankstinių vertinimų verslo finansavimo, energijos efektyvumo, savivaldybių viešųjų pastatų modernizavimo, viešosios infrastruktūros sektoriuose. Toliau tęsiamas vandentvarkos, kultūros paveldo, kelių infrastruktūros, viešosios infrastruktūros sektorių finansinių priemonių ex ante vertinimas.

Esminiai iššūkiai

Patirtis rodo, kad ES lėšos duoda didžiausią pridėtinę vertę tose srityse, kurios yra tinkamai pasirengusios jas investuoti (pvz., aiškiai žinoma, kokio pokyčio norima pasiekti, yra parengti reikiami strateginiai dokumentai, įvykdyta institucijų tinklo optimizavimo reforma ir pan.). Ataskaitiniu laikotarpiu ES lėšos nebuvo taip sparčiai investuojamos tose srityse, kuriose užtruko parengiamieji darbai, pavyzdžiui, reikėjo sukurti naujus intervencijų būdus siekiant paskatinti glaudesnę mokslo ir verslo bendradarbiavimą, užbaigti įgyvendinti svarbias reformas informacinės visuomenės srityje, susijusias su viešosios informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros konsolidavimu ir pažangių elektroninių paslaugų kūrimo planavimo reikalavimų įgyvendinimu,

taip pat apsibrėžti svarbiausias pokyčių kryptis, labiau orientuojantis į tvarų mobilumą, transporto srityje bei užtikrinti optimalų švietimo, sveikatos ir socialinių paslaugų tinklą.

Planuojant konkrečius projektus, vis dar svarbu užtikrinti, kad ES fondų investicijos būtų kreipiamos ne į „pastatų statybą“, bet į jau sukurtos infrastruktūros „įveiklinimą“ bei žmogiškųjų išteklių potencialo didinimą. Siekiant tinkamai įvertinti investicijų poreikį bei kuriamos infrastruktūros išlaikymo kaštus, viešiesiems investiciniams projektams, kurių vertė didesnė nei 300 tūkst. eurų, nustatytas privalomas reikalavimas atlikti alternatyvų analizę. Preciziškai atliekant šią analizę turėtų būti užtikrintas objektyvumas atrenkant didžiausią pridėtinę vertę kuriančius investicinius projektus ir skatinama kuo efektyviau išnaudoti jau sukurtą infrastruktūrą ar turtą ir mažinti jo išlaikymo našta biudžetui.

Didelis dėmesys skiriamas didesniam IT galimybių naudojimui administruojant projektus (sąsajos su valstybės registrais / duomenų bazėmis, dokumentai teikimas el. būdu), taip pat platesniam supaprastintai apmokamų išlaidų taikymui (naudojant fiksuotus įkainius, fiksuotas sumas ar fiksuotas normas). Tai leidžia pereiti nuo finansinės apskaitos dokumentų kontrolės prie rezultatų tikrinimo.